

OCENA STANU ZAGOSPODAROWANIA TURYSTYCZNEGO I POZIOMU JEGO WYKORZYSTANIA W ŚWIETLE POTENCJAŁU TURYSTYCZNEGO POWIATU BRZozOWSKIEGO

Streszczenie

Potencjał turystyczny danego obszaru tworzą jego walory przyrodnicze, kulturowe, zagospodarowanie turystyczne oraz dostępność komunikacyjna. W ramach niniejszego opracowania podjęto próbę oceny stanu zagospodarowania turystycznego powiatu brzozowskiego i poziomu jego wykorzystania jako jednego z elementów potencjału turystycznego. Przyjęto tezę, iż obszar analizowanego powiatu dysponuje bogatą ofertą turystyczną, szczególnie w zakresie walorów przyrodniczych i historycznych, jednak potencjał ten nie jest w dostatecznym stopniu wykorzystywany z powodu słabej promocji i braku rozwiniętej infrastruktury noclegowej. Przeprowadzona ocena odnosiła się do składowych zagospodarowania turystycznego, takich jak baza noclegowa, szlaki turystyczne, infrastruktura paraturystyczna, m.in. baza sportowo-rekreacyjna, infrastruktura społeczna. W artykule przedstawiono przede wszystkim dane ilustrujące liczbę poszczególnych obiektów turystycznych, sportowo-rekreacyjnych i społecznych oraz poziom ich wykorzystania. Na podstawie zgromadzonego materiału sformułowano końcowe wnioski potwierdzające przyjęte powyżej założenie.

Słowa kluczowe: powiat brzozowski, zagospodarowanie turystyczne, potencjał turystyczny

AN ASSESSMENT OF TOURISM DEVELOPMENT AND LEVEL OF ITS USE IN A LIGHT OF BRZozOWSKI DISTRICT'S TOURISM POTENTIAL

Summary

A tourist potential of the area is created by its natural, cultural values, tourist infrastructure and accessibility. In the framework of this paper was made an attempt of assessment the brzozowski district's tourist development. It was assumed that the brzozowski district has a rich tourist offer especially in terms of a natural and historical values but this potential is insufficiently exploited because of a poor promotion and lack of developed accommodation infrastructure. The assessment referred to the components of tourism development such as accommodation, tourist trails/routes, social infrastructure e.g. sports and recreation facilities, cultural infrastructure. They refer to the number of tourist facilities and the level of their use. The collected material allowed to draw conclusions and confirm the thesis.

Keywords: brzozowski district, tourist development, tourism potential

1. Wprowadzenie

Współczesna turystyka jest aktywnym czynnikiem rozwoju społecznego i gospodarczego. Uznawana jest też za źródło koniunktury dla innych dziedzin gospodarowania oraz aktywizacji miejscowości i całych regionów. O znaczeniu turystyki w skali regionalnej, krajowej czy międzynarodowej świadczą dane na temat wielkości ruchu turystycznego oraz towarzyszących mu skutków ekonomicznych, publikowane przez najważniejsze krajowe i międzynarodowe podmioty i organizacje turystyczne (np.: POT, GUS, UNWTO, OECD) [4].

Nie dziwi więc fakt, że wiele państw, regionów czy mniejszych jednostek terytorialnych dąży do rozwoju turystyki na swoim terenie. Sukces takiego rozwoju zależy między innymi od istniejącego potencjału turystycznego, który odpowiednio zagospodarowany i wykorzystany może przyczynić się do zwiększenia ruchu turystycznego.

Potencjał turystyczny danego obszaru tworzą jego walory przyrodnicze, kulturowe, zagospodarowanie turystyczne oraz dostępność komunikacyjna.

W ramach niniejszego opracowania podjęto próbę oceny stanu zagospodarowania turystycznego powiatu brzozowskiego i poziomu jego wykorzystania jako jednego z elementów potencjału turystycznego. Przyjęto tezę, iż analizowany powiat dysponuje bogatą ofertą turystyczną, szczególnie w zakresie walorów przyrodniczych i historycznych jednak potencjał ten nie jest w dostatecznym stopniu wykorzystywany, przede wszystkim z powodu słabej promocji i niedostatecznie rozwiniętej infrastruktury noclegowej.

Przeprowadzona ocena odnosiła się do poniższych składowych zagospodarowania turystycznego:

- ◆ baza noclegowa (hotele, pensjonaty, kwatery, pola namiotowe, agroturystyka),
- ◆ baza gastronomiczna (restauracje, bary, kawiarnie, pizzerie),
- ◆ szlaki turystyczne,
- ◆ infrastruktura paraturystyczna, m.in. baza sportowo-rekreacyjna,
- ◆ infrastruktura społeczna.

W artykule przedstawiono dane statystyczne (z 2013 r. oraz 2015 r.) ilustrujące liczbę poszczególnych obiektów turystycznych, sportowo-rekreacyjnych i społecznych oraz poziom ich wykorzystania. Na podstawie zgromadzonego materiału sformułowano końcowe wnioski potwierdzające przyjęte powyżej założenie.

2. Charakterystyka powiatu brzozowskiego

Obszar województwa podkarpackiego tworzy 25 powiatów. Jednym z nich jest powiat brzozowski. Od północy graniczy z powiatem rzeszowskim i strzyżowskim, od wschodu z powiatem przemyskim, od zachodu z powiatem krośnieńskim, zaś od południa z powiatem sanockim. Powiat brzozowski zajmuje 540 km², co stanowi około 3,03% powierzchni województwa. Biorąc pod uwagę podział administracyjny teren powiatu brzozowskiego tworzy 6 gmin: Brzozów, Domaradz, Dydnia, Haczów, Nozdrzec oraz Jasienica Rosielna [8].

Powiat brzozowski położony jest w całości na obszarze Karpat Zachodnich oraz na terenie Pogórza Środkowobeskidzkiego, obejmując Pogórze Dynowskie i Pogórze Przemyskie rozdzielonych Sanem oraz Kotliny Jasielsko-Krośnieńskiej. Ukształtowanie powierzchni jest zróżnicowane. Pasma wzgórz przecinają rzeki oraz potoki. Krajobraz ten urozmaicają pola, lasy oraz gospodarstwa domowe. Najwyższym wzniesieniem jest Grabówka (524 m n.p.m.) położona w gminie Dydnia [8]. Największą rzeką powiatu jest San. W okolicach Ulucza (gmina Dydnia) kształtuje szerokie doliny, w rejonie Temeszowa i Wary (gmina Nozdrzec) tworzy wąskie przełomy. Drugą co do wielkości rzeką w powiecie jest Wisłok (odcinek 7,5 km), który przepływa przez gminę Haczów. Na terenie powiatu brzozowskiego jego największym dopływem jest Stobnica, rozciągająca się od Grabownicy Starzeńskiej w gminie Brzozów, przez Humniska, Starą Wieś oraz Domaradz [8].

Na obszarze powiatu znajdują się złoża ropy naftowej (głównie w okolicy Humnisk i Grabownicy), gazu ziemnego, węgla brunatnego. Eksploatuje się też piaski i żwirzy rzeczne. Co więcej, gmina Brzozów posiada zasoby wód mineralnych (jodowo-bromowa). W okresie międzywojennym utworzono Brzozów-Zdrój, uzasadniając w ten sposób występowanie bogactw naturalnych. Niestety, wybuch II wojny światowej spowodował zniszczenie miasta, ostatecznie idea miejscowości uzdrowiskowej została zapomniana. Istnienie takiej koncepcji rozwoju upamiętniono ścieżką przyrodniczą [1].

Powiat brzozowski wyróżnia się zabytkowymi kościołami. Godne uwagi są również dworki i pałace będące siedzibą dawnej szlachty. W stolicy powiatu najcenniejszym zabytkiem jest kościół kolegiacki wzniesiony w XVII w. z fundacji biskupa Stanisława Sarnowskiego [6]. Jest to obiekt murowany z cegły i kamienia, otynkowany, zbudowany w stylu barokowym. Niedaleko kościoła mieści się ratusz wzniesiony w XIX w., zaprojektowany przez Władysława Łuczyckiego. Obecnie znajduje się tam Muzeum Regionalne im. Adama Fastnachta [5].

Miejscem corocznych pielgrzymek jest Bazylika Mniejsza pw. Wniebowzięcia NMP w Starej Wsi. Miejscowość Blizne słynie z drewnianego kościoła pw. Wszystkich Świętych z przełomu XV/XVI w. Obiekt ten został wpisany w 2003 r. na listę światowego dziedzictwa kultury UNESCO. W gminie Domaradz znajduje się drewniany gotycki kościół pw. św. Mikołaja Biskupa, pochodzący z XV w. oraz Sanktuarium Matki Bożej Nieustającej Pomocy. Cennym zabytkiem jest XVIII-wieczny obraz Matki Bożej. Gmina Haczów znana jest z gotyckiego kościoła pochodzącego z XIV w. pw. Wniebowzięcia NMP i św. Michała Archanioła. Podobnie jak kościół w Bliznem, również i ten obiekt został wpisany w 2003 r. na listę światowego dziedzictwa kulturowego UNESCO. W innej miejscowości powiatu brzozowskiego o nazwie Wzdów znajduje się pałac Ostaszewskich z XVIII w. otoczony parkiem wraz z zabytkowymi drzewami [2]. W gminie Dydnia jest najstarsza w Polsce cerkiew. Prawdopodobnie powstała w XVI w. Wnętrze świątyni zdobi polichromia. Obecnie obiekt został odrestaurowany i należy do Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku.

Powiat brzozowski to nie tylko XV-wieczne drewniane kościoły, ale również pałace i dworki. W gminie Nozdrzec istnieje kilka siedzib dawnej szlachty. W miejscowości Izdebki mieści się dwór z drugiej połowy XIX w., będący własnością Bukowskich

i Potockich. Obiekt ten wyglądem przypomina zamek myśliwski, otoczony jest parkiem wraz z dwoma stawami. W Nozdrzcu znajduje się pałac Skrzyńskich z XIX w., zbudowany w stylu późnoklasycystycznym. Obiekt pomimo pożaru oraz dzięki licznym renowacjom funkcjonuje obecnie nadal jako centrum konferencyjno-wypoczynkowe [9].

W życiu kulturalnym powiatu brzozowskiego istotną rolę odgrywa folklor. W ciągu roku kalendarzowego mają miejsce liczne imprezy kulturalne. W okresie wakacyjnym odbywają się występy kapel ludowych i zespołów obrzędowych, m.in. Domaradzanie, Przysietczanie, Górczanie, Przepióreczka, Warzanie oraz Ostrzewianie i Ostrzewiki. Na uwagę zasługuje zespół obrzędowy „Haczowskie Wesele”, które działa od 76 lat. Uznaniem oraz sławą cieszy się również kapela ludowa Graboszczanie z Grabownicy. Zespół powstał w 1936 r. i znany jest m.in. z obrzędu „Grabownickie Wesele” oraz nagród i wyróżnień w skali kraju [4].

Co roku w gminach powiatu brzozowskiego organizowane są przeglądy kapel ludowych, orkiestr dętych, piosenki biesiadnej. Mają miejsce imprezy regionalne: Dni Brzozowa, Domaradza, Dydni oraz Jasienicy Rosielnej. Dzięki dofinansowaniu ze Starostwa Powiatowego w Brzozowie, samorządów gminnych i współpracy z instytucjami kulturowymi odbywają się kolejne edycje imprez: Zjazd Kapeli Ludowych czy Przegląd Orkiestr Dętych. Tradycją jest organizowany co roku Ogólnopolski Turniej Wiedzy Pożarniczej oraz dla społeczności lokalnej: Festiwal Dziecięcych Zespołów Folklorystycznych w Niebocku i Turniej Wsi Gminy Dydnia.

W powiecie brzozowskim działa około 130 artystów. W gronie tym warto wymienić Pana Piotra Wronowca – rzeźbiarza o międzynarodowej sławie. W miejscowości Jabłonka Pani Janina Zubel wykonuje wyjątkowe wielkanocne pisanki. Na uwagę zasługuje również Pan Edward Mróz z Trześniowa zajmujący się odnową starych hełmów strażackich oraz Pan Stanisław Wyżykowski lirnik z Haczowa zajmujący się konstruowaniem lir korbowych.

Na terenie powiatu działa kilkadziesiąt orkiestr dętych. Wśród nich największymi osiągnięciami może poszczycić się orkiestra OSP w Brzozowie. W tym miasteczku organizowane są warsztaty jazzowe. Przy Brzozowskim Domu Kultury działają zespoły jazzowe big-band „Brass Standard Jazz Orchestra” oraz „Zygi Jazz Band”.

Uzupełniając informację o kulturze w powiecie brzozowskim, należy wskazać na lokalną prasę, czyli miesięcznik „Wiadomości Brzozowskie” oraz „Brzozowską Gazetę Powiatową”. Dokumentują one imprezy kulturalne, przedstawiają sprawy społeczne oraz inne wydarzenia.

Na terenie opisywanego powiatu można spotkać wiele cennych gatunków roślin i zwierząt. W celu ochrony fauny i flory utworzono rezerваты, parki krajobrazowe oraz obszary chronionego krajobrazu. Jedną z najstarszych form ochrony środowiska jest rezerwat „Kretówki” w miejscowości Jabłonica Polska. W rezerwacie wytyczono dla zwiedzających ścieżkę przyrodniczo-edukacyjną. Kilka kilometrów dalej znajduje się rezerwat „Cisy w Malinówce”. Obecnie na powierzchni 4 ha rośnie ponad tysiąc drzew. Mimo że opiekę nad drzewostanem sprawuje prywatny właściciel rezerwat jest dobrze zadbany, tworzy największe skupisko cisu w Polsce.

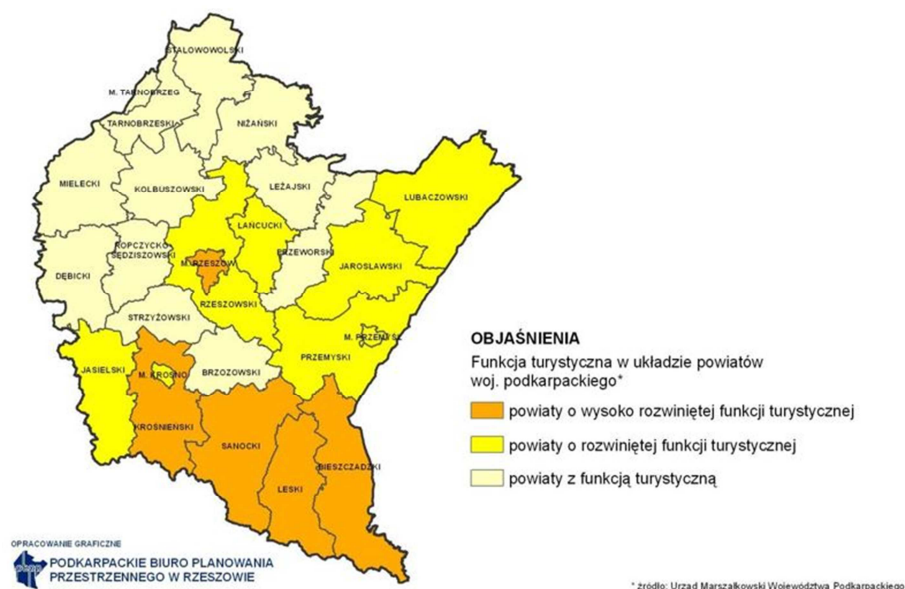
Ponadto niewielka część Czarnorzecko-Strzyżowskiego Parku Krajobrazowego obejmuje swoim obszarem powiat brzozowski, a konkretnie miejscowości, takie jak Jasienica Rosielna i Wola Jasienicka. Tereny parku mieszczą się na pograniczu Pogórza Strzyżowskiego oraz Dynowskiego. Najwyższe partie porastają lasy bukowo-jodłowe. Znajduje się tutaj również 14 jaskiń i schronisk podskalnych [8].

Środowisko naturalne w powiecie brzozowskim jest chronione poprzez Wschodniobeskidzki i Czarnorzecki Obszar Chronionego Krajobrazu. Tereny wyróżniają się licznymi polami uprawnymi, sadami przydomowymi oraz pastwiskami. Szczyty wzgórz porośnięte są zbiorowiskami buczyny karpackiej. Na terenie ziemi brzozowskiej znajdują się liczne pomniki przyrody. Obecnie zarejestrowanych jest 65 unikatowych drzew. Wśród nich liczną grupę stanowią dęby oraz lipy. Pod względem wysokości dominują jodły i modrzewie, których wysokość dochodzi do 35 metrów. Unikatowym pomnikiem przyrody jest dąb w Bliznem i Jabłonce. Dbając o środowisko naturalne, na terenie powiatu w 2001 r. utworzono ścieżkę przyrodniczo-dydaktyczną „Brzozów-Zdrój”. Trasa jest przystosowana do licznej grupy turystów, wycieczek szkolnych. Celem ścieżki jest pokazanie chronionych gatunków roślin, zwiększenie świadomości ekologicznej, przybliżenie historii miejsca [8].

3. Zagospodarowanie turystyczne powiatu brzozowskiego

Powiat brzozowski posiada zróżnicowany potencjał turystyczny, pomimo tego nie jest obszarem o rozwiniętej funkcji turystycznej. Według Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego powiat brzozowski należy do grupy jednostek terytorialnych o najniższej klasyfikacji pod względem funkcji turystycznej (ryc. 1).

Ryc. 1. Funkcja turystyczna w układzie powiatów województwa podkarpackiego

Źródło: www.umwp.podkarpackie.pl (dostęp: 22.06.2014)

Zapewne na taką ocenę miał wpływ, m.in. stan bazy noclegowej powiatu brzozowskiego. Według danych Urzędu Statystycznego w Rzeszowie (Statystyczne Vademecum Samorządowca) w 2015 r. w powiecie brzozowskim działało 6 turystycznych obiektów noclegowych (posiadających 10 i więcej miejsc). Dzięki informacjom zamieszczonym na oficjalnej stronie internetowej powiatu brzozowskiego można uzupełnić te dane o nazwy poszczególnych obiektów [10]:

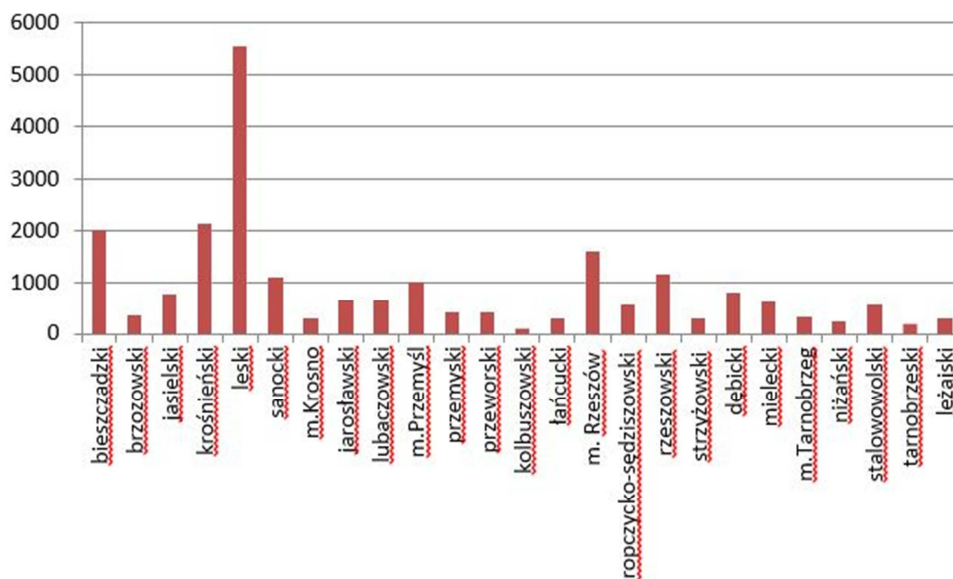
- ◆ 2 hotele (Alta, Pod Lipą),
- ◆ 1 „inne obiekty hotelowe” (Hotelik Alta),
- ◆ 1 ośrodek kolonijny (Czardworek),
- ◆ 2 „obiekty niesklasyfikowane” („Jabłonka Dwór” Centrum Konferencyjne, Pałac Ośrodek Wczasowy w Nozdrzcu).

Ponadto:

- ◆ ok. 24 gospodarstw agroturystycznych,
- ◆ pola biwakowe i namiotowe w Krzemiennej i Nozdrzcu,
- ◆ kwatery prywatne/pokoje do wynajęcia.

Rycina 2 ilustruje zestawienie wszystkich powiatów województwa podkarpackiego w zakresie liczby miejsc noclegowych w obiektach zbiorowego zakwaterowania w 2013 r. Według Banku Danych Lokalnych GUS liczba udzielonych noclegów w powiecie brzozowskim w 2013 r. wyniosła ogółem 11 464 (w 2011 r. było to 9075 noclegów, a w 2012 r. odpowiednio – 8628 noclegów). Najwięcej osób gościły ośrodki kolonijne.

Ryc. 2. Liczba miejsc noclegowych w obiektach zbiorowego zakwaterowania w układzie powiatów w 2013 r.

Źródło: www.umwp.podkarpackie.pl (dostęp: 22.06.2014)

Powiat brzozowski cieszy się też zainteresowaniem turystów z zagranicy. W tabeli 1 ujęto dane ilościowe dotyczące turystów zagranicznych, którzy skorzystali z oferty obiektów noclegowych powiatu.

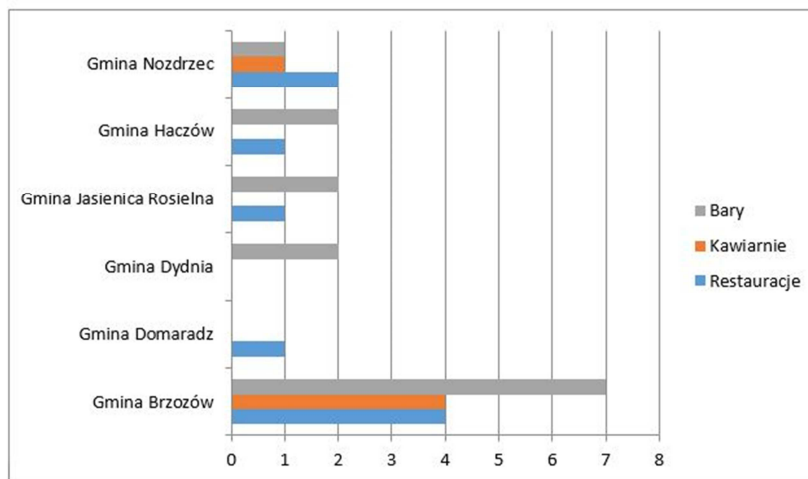
Tab. 1. Liczba obcokrajowców korzystająca z noclegów w powiecie brzozowskim w 2013 r.

Ogółem	189 osób
Ukraina	54
Niemcy	38
Stany Zjednoczone Ameryki	11
Francja	11
Włochy, Niderlandy (Holandia)	po 9
Rosja, pozostałe kraje, Grecja, Białoruś	po 6
Austria	5
Szwecja	4
Wielka Brytania, Litwa, Czechy	po 3
Słowenia, Słowacja, Portugalia, Hiszpania, Belgia	po 2
Szwajcaria, Kanada, Irlandia, Finlandia, Estonia	po 1

Źródło: www.stat.gov.pl (dostęp: 22.06.2014)

W powiecie brzozowskim nie brakuje miejsc, w których można skorzystać z usług gastronomicznych. Najwięcej obiektów gastronomicznych znajduje się w gminie Brzozów – siedem barów, cztery kawiarnie i restauracje. W gminie Haczów, Jasienica Rosielna, Dydnia dominują bary. Każda z miejscowości ma po dwa bary. W Domaradzu mieści się jedna restauracja „Sid”. W Nozdrzcu mieszczą się dwie restauracje oraz jeden bar i kawiarnia (ryc. 3).

Ryc. 3. Baza gastronomiczna w powiecie brzozowskim z podziałem na gminy

Źródło: Na podstawie: J.F. Adamski, *Ziemia Brzozowska drugiej takiej nie znasz*, Podkarpacka Regionalna Organizacja Turystyczna, Brzozów–Rzeszów 2007, s. 33.

Na terenie powiatu brzozowskiego istnieje wiele szlaków turystycznych. Można wyróżnić trasy piesze, rowerowe, samochodowe, kajakowe oraz specjalne przygotowane szlaki do nordic walking. Odcinki wyznaczono w miejscach pozwalających podziwiać piękno krajobrazu, starano się przygotować trasy w taki sposób, aby uniknąć ruchu drogowego.

Przez obszar Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego bieżą następujące szlaki turystyczne:

1. Szlak Architektury Drewnianej – w województwie podkarpackim podzielony jest na 9 tras o łącznej długości 120 kilometrów. Przez powiat brzozowski biegnie trasa I krośnieńsko-brzozowska, która swój początek ma w miejscowości Golcowa. Obiekty na trasie godne uwagi to: gotycki kościół z końca XV w. w Golcowej, kościół parafialny pw. św. Mikołaja Biskupa w Domaradzu, kościół w Jasienicy Rosielnej z XVIII w. Ważnym punktem na trasie jest Blizne. Mieści się tam kościół pw. Wszystkich Świętych z XV w. wpisany na listę światowego dziedzictwa UNESCO. Kolejne obiekty znajdują się w Humniskach, Jabłonce, Dydni, Jaćmierzu i Trześniowie. Ostatnią miejscowością na szlaku jest kościół w Haczowie z XV w. Został on wpisany na listę światowego dziedzictwa UNESCO jako najstarszy i największy kościół drewniany w Polsce.
2. Szlak architektury rezydencjonalnej – na terenie powiatu można zwiedzić szereg zespołów dworsko-parkowych, dworów i dworków. Kolejność zwiedzania obiektów jest dowolna. Wędrówkę można rozpocząć w Nozdrzcu. Mieści się tam zespół pałacowy, pochodzący z pierwszej połowy XIX w., według projektu brata Aleksandra Fredry. Z obiektu rozpościera się widok na San, w pobliżu zobaczyć można pozostałości parku w stylu angielskim. Godnym uwagi jest pałac we Wzdowie będący dawną siedzibą rodziny Ostaszewskich. Otoczony jest jednym z największych ogrodów krajobrazowych. Kolejnym miejscem na trasie jest znajdujący się w Jabłonce dwór z przełomu XVIII i XIX w. Obiekt wyróżnia portyk kolumnowy oraz balkon.
3. Szlak Nadszańskich Umocnień – rozpoczyna się w Solinie, biegnie wzdłuż doliny Sanu aż po Przemyśl. Trasa przygotowana jest z myślą o rowerzystach, liczy około 150 kilometrów. Na terenie powiatu brzozowskiego bierze początek we wsiach Ulucz, kolejno wiedzie przez wsie Hroszówka, Jabłonica Ruska, Wołodź i Siedliska.
4. Szlak Miejsc Pamięci Narodowej – przebiega na terenie powiatu brzozowskiego z uwzględnieniem miejsc związanych z historią. Szlak rozpoczyna się w Brzozowie, przy ratuszu i biegnie przez poszczególne miejscowości w powiecie. Trasa upamiętnia ważne dla mieszkańców wydarzenia, oddaje hołd walczącym za ojczyznę, np.: w Przysietnicy znajduje się pomnik poległych żołnierzy AK. Nie zapomniano o ofiarach II wojny światowej, w tym również Żydach zamieszkujących tereny powiatu. W Brzozowie, Starej Wsi, Haczowie, Humniskach znajdują się pamiątkowe tablice i pomniki. Szlak kończy się w Brzozowie, liczy 40 obiektów [7].
5. Szlak wodny „Błękitny San” – składa się z czterech etapów: San górski, Jeziora zaporowe, Zwierzyń-Przemyśl, San nizinny. Obszar powiatu brzozowskiego

położony jest na trzecim etapie. Przebiega on przez miejscowości: Witryłów, Temeszów, Krzemienna, Wara, Nozdrzec. Poziom wody uzależniony jest od pracy elektrowni Solina. Płynąc tym szlakiem, podziwiać można piękno krajobrazu, malownicze pogórza [2].

Kolejnym elementem tworzącym potencjał turystyczny powiatu brzozowskiego jest baza sportowo-rekreacyjna. Prawie w każdej miejscowości powiatu znajduje się boisko szkolne, stadiony, korty tenisowe i in. Obiekty te zachęcają do aktywności rekreacyjno-sportowej. Poszczególne wsie mają własne kluby sportowe: LKS „Brzozovia” – MOSiR Brzozów, GKS „Górnik” Grabownica Starzeńska, LKS „Iskra” Przysietnica i in. W stolicy powiatu działa klub karate Kyokushin oraz klub Ju-Jitsu, drużyna szachowa „Brzozovia” Brzozów, sekcje tenisa stołowego. W Domaradzu, gdzie znajdują się odpowiednie tarcze, można trenować łucznictwo. Według Banku Danych Lokalnych GUS w 2012 r. w powiecie brzozowskim działało 61 klubów (sportowych, wyznaniowych, UKS), w których ćwiczyło 2942 osoby. Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji w Brzozowie zaprasza do krytej pływalni „Posejdon” (również dostosowanej dla osób niepełnosprawnych). Obiekt wyposażony jest w 6-torowy basen pływacki, zjeżdżalnię, jacuzzi, saunę oraz solarium. Przy obiekcie działa siłownia. Kilka ulic dalej mieści się kompleks kąpielowo-sportowy wyposażony w urządzenia do hydromasażu. Obok znajdują się korty tenisowe, boiska do piłki plażowej. W okresie letnim można korzystać z odkrytego basenu.

Ostatnim analizowanym składnikiem potencjału turystycznego jest infrastruktura społeczna. Na terenie powiatu brzozowskiego istnieje duża liczba punktów handlowych, ośrodków zdrowia, placówek pocztowych, bibliotek, filie banków, serwisy napraw i in. W każdej miejscowości znajduje się publiczny ośrodek zdrowia, niekiedy również niepubliczny ośrodek zdrowia. W Brzozowie funkcjonuje Szpital Specjalistyczny Podkarpacki Ośrodek Onkologiczny im. ks. B. Markiewicza. W miejscowościach będących siedzibami gmin mieszczą się biblioteki gminne i Gminne Ośrodki Kultury. W stolicy powiatu działa biblioteka pedagogiczna oraz kino. Dziedzictwo kulturowe upowszechniane jest w muzeach. Na terenie powiatu zwiedzić można 9 muzeów. Warto zobaczyć, m.in:

- ◆ Muzeum Regionalne im. A. Fastnachta w Brzozowie prezentujące eksponaty historyczne, artystyczne, przyrodnicze. Przy muzeum działa punkt Informacji Turystycznej,
- ◆ Muzeum Pożarnictwa w Starej Wsi - posiada zbiory strażackie, sprzęt przeciwpożarowy, sztandary, odznaczenia strażackie,
- ◆ Muzeum w Kolegium Jezuitów w Starej Wsi - przedstawia eksponaty związane z historią zakonu, krajami misyjnymi,
- ◆ Gminny Ośrodek Kultury i Wypoczynku w Haczowie - ukazuje wystawę rękodzieła artystycznego [13].

4. Podsumowanie

- ◆ Powiat brzozowski to obszar, gdzie turysta może znaleźć nocleg, skorzystać z usług gastronomicznych, zwiedzić ciekawe i unikatowe atrakcje turystyczne, powędrować wzdłuż różnych szlaków turystycznych czy podejmować inne formy aktywności rekreacyjnej.
- ◆ Brzozów jest niewątpliwie dobrą bazą wypadową do dalszej wędrówki i tak korzystną lokalizację powinno się wykorzystać w planowaniu i programowaniu turystycznym.
- ◆ Warto skupić wysiłki na zaspokajaniu potrzeb turysty tranzytowego, weekendowego oraz uczestników wycieczek szkolnych czy innego typu grup zorganizowanych i dla tych segmentów poszerzać istniejącą, ale też tworzyć nową ofertę turystyczną, wykorzystując liczne walory naturalne i kulturowe (są doskonałą podstawą do organizowania, np.: żywych lekcji historii, przyrody czy innych wycieczek przedmiotowych, wycieczek rowerowych, pieszych, rajdów, biwaków i in.).
- ◆ Niestety, powiat brzozowski wciąż „przegrywa” rywalizację z sąsiednimi powiatami (m.in. krośnieńskim, bieszczadzkiem, leskim, przemyskim) w zakresie generowania ruchu turystycznego i tworzenia inwestycji turystycznych.
- ◆ Wskazana jest poprawa istniejącej bazy noclegowej i gastronomicznej, jak też jej rozbudowa oraz popularyzacja istniejących atrakcji turystycznych oraz oferty usługowej, chociażby poprzez wykorzystanie obiektów i miejsc w organizacji różnych wydarzeń kulturalnych, sportowych, turystycznych czy imprez integracyjnych.
- ◆ Koniecznie należy wzmocnić działalność promującą potencjał turystyczny powiatu skierowaną również do turysty zagranicznego, dla którego szczególnie unikatowe i ciekawe mogą być zabytki architektury drewnianej.

Bibliografia

1. Adamski J.F., *Brzozów i powiat brzozowski*, Wydawnictwo Roksana, Krosno 2006, s. 7–8.
2. Adamski J.F., *Ziemia Brzozowska drugiej takiej nie znasz*, Podkarpacka Regionalna Organizacja Turystyczna, Brzozów–Rzeszów 2007, s. 17–18, 25, 33.
3. Alejski W., *Turystyka w obliczu wyzwań XXI wieku*, Albis, Kraków 1999, s. 116.
4. Antosz B., *65 lat Zespołu obrzędowego „Haczowskie Wesele” 1937–2002*, Oficyna Wydawnicza „APLA”, Krosno 2003, s. 3.
5. Bata A., *Brzozów i okolice*, Krajowa Agencja Wydawnicza, Rzeszów 1984, s. 15.
6. Czajkowski J., Jaśkiewicz B., Rudnicka M., Terlecki R., *Brzozów. Zarys monograficzny*, [w:] J.F. Adamski (red.), *Ziemia Brzozowska drugiej takiej nie znasz*, Podkarpacka Regionalna Organizacja Turystyczna, Brzozów–Rzeszów 2007, s. 70.
7. Kaznowski M., *Brzozowski Szlak Miejsc Pamięci Narodowej*, Muzeum Regionalne im. Adama Fastnachta, Brzozów 2011.
8. Masłowski T., Kubal G., *Ziemia Brzozowska – Dziedzictwo Przyrody i Kultury Pogórza*, Wydawnictwo Arete II, Brzozów 2010, s. 8, 10, 66–68.
9. Michałowicz-Kubal M., Kierek D., *Powiat brzozowski*, Wydawnictwo Arete II, Krosno 2008, s. 9.

Źródła internetowe

10. www.powiatbrzozow.pl oraz Statystyczne Vademecum Samorządowca 2015, Urząd Statystyczny w Rzeszowie: http://rzeszow.stat.gov.pl/vademecum/vademecum_podkarpackie/portrety_powiatow/powiat_brzozowski.pdf (dostęp: 15.12.2015).
11. www.umwp.podkarpackie.pl (dostęp: 22.06.2014).
12. www.stat.gov.pl (dostęp: 22.06.2014).
13. www.brzozow24.pl (dostęp: 22.06.2014).